

РЕФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ: ЗДОБУТКИ ТА ПЛАНИ НА МАЙБУТНЄ

Віткін Леонід Михайлович

Реалізація Угоди про асоціацію між Україною та ЄС матиме величезний вплив на Україну і стосуватиметься, без перебільшення, кожної сфери нашого життя, зокрема сфери торгівлі.

Ключовою передумовою забезпечення вільного доступу української продукції на світові ринки, у тому числі на ринок ЄС, є приведення системи технічного регулювання у відповідність до європейських та міжнародних норм.

Сучасна система технічного регулювання в Україні надасть змогу суттєво розширити ринки збуту вітчизняної продукції в країнах – членах ЄС та досягнути економічного ефекту від підписання Угоди про асоціацію і зони вільної торгівлі з ЄС.

Відповідно до статей 55–58 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС робота із реформування системи технічного регулювання полягає у впровадженні актів рамкового та секторального європейського законодавства; забезпеченні діяльності інституцій у сфері технічного регулювання згідно з існуючою європейською практикою; гармонізації національних стандартів з міжнародними та європейськими.

У Додатку III до Глави 3 Розділу IV Угоди про асоціацію визначено перелік горизонтального та вертикального законодавства в частині технічного регулювання для адаптації із зазначенням термінів.

Стандартизація

Нове законодавство у сфері стандартизації спрямоване на спрощення процедур стандартизації та сприяє полегшенню ведення бізнесу, зокрема:

– скасовано обов'язковість застосування національних стандартів. Національні стандарти застосовуються на добровільній основі, за винятком випадків, коли обов'язковість їх

застосування встановлена нормативно-правовими актами;

– відмінено державну реєстрацію ТУ підприємств;

– не допускається нормативно-правове регулювання відносин, пов'язаних із розробленням стандартів і ТУ підприємств;

– не допускається погодження проектів національних стандартів з державними органами.

На виконання вимог Закону України «Про стандартизацію» від 05.06.2014 р. № 1315-VII прийнято розпорядження Кабінету Міністрів України «Про визначення державного підприємства, яке виконує функції національного органу стандартизації» від 26.11.2014 р. № 1163-р, яким визначено, що **державне підприємство «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» (ДП «УкрНДНЦ») виконує функції НОС.**

Фонд національних стандартів становить 29834 документи, з яких 9617 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими.

У 2014 р. Мінекономрозвитку прийнято 2313 національних нормативних документів, з яких 1998 гармонізовано з міжнародними та європейськими, що є найбільшою кількістю стандартів, прийнятих за рік, починаючи з 2001 р.

У 2015 р. НОС прийнято 1817 національних нормативних документів, з яких

Віткін Леонід Михайлович – директор департаменту технічного регулювання Міністерства економічного розвитку і торгівлі України

878 – гармонізовано з міжнародними та європейськими.

Прийнято нові редакції трьох основоположних національних стандартів, що набрали чинності 20.12.2015:

ДСТУ 1.1:2015 (ISO/IEC Guide 2:2004, MOD) Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Словник термінів;

ДСТУ 1.2:2015 Національна стандартизація. Правила проведення робіт з національної стандартизації;

ДСТУ 1.7:2015 (ISO/IEC Guide 21-1:2005, NEQ; ISO/IEC Guide 21-2:2005, NEQ) Національна стандартизація. Правила та методи прийняття міжнародних і регіональних нормативних документів.

Розробляються проекти чотирьох основоположних національних стандартів:

ДСТУ 1.8, яким визначено правила розроблення програми робіт з національної стандартизації. Проект стандарту оприлюднено 19 серпня 2015 р. на сайті ДП «УкрНДНЦ»;

ДСТУ 1.5, яким визначено правила побудови, викладання, оформлення та вимоги до змісту нормативних документів. Проект стандарту оприлюднено 21 жовтня 2015 р. на сайті ДП «УкрНДНЦ»;

ДСТУ 1.13 про правила надання повідомлень торговим партнерам України. Проект стандарту оприлюднено 03 листопада 2015 р. на сайті ДП «УкрНДНЦ»;

ДСТУ 1.14 стосовно процедур створення, діяльності та припинення діяльності технічних комітетів стандартизації. Проект стандарту оприлюднено 30 жовтня 2015 р. на сайті ДП «УкрНДНЦ».

Оцінка відповідності та акредитація

Закон України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» був прийнятий Верховною Радою України 15 січня 2015 р. Він спрямований на забезпечення виконання зобов'язань, визначених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС. Його реалізація дозволить:

– адаптувати вимоги до розробки і застосування технічних регламентів та оцінки відповідності з європейськими вимогами. Українські технічні регламенти повинні повністю відповідати аналогічним європейським регламентам;

– забезпечити перехід від застарілої та неефективної системи обов'язкової сертифікації продукції та послуг до системи оцінки відповідності вимогам технічних регламентів;

– встановити європейські вимоги до українських органів оцінки відповідності продукції вимогам технічних регламентів.

Результатом реалізації норм цього закону буде забезпечення укладення Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (Угода АСАА). Дана Угода передбачає вільний рух товарів між Україною та ЄС без проведення додаткових перевірок продукції на відповідність вимогам технічних регламентів.

Більшість положень закону наберуть чинності 10 лютого 2016 р., і для їх успішної реалізації розробляються 33 підзаконних нормативно-правових акти.

У зв'язку з ратифікацією Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, Україна має низку зобов'язань щодо широкого спектру питань економічної політики.

Одне з них – усунення технічних бар'єрів у торгівлі. Це можливо реалізувати через підвищення взаємної сумісності відповідних систем України та ЄС у сфері технічного регулювання. І в першу чергу – в 27 секторах промислової продукції, визначених Додатком III до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС.

Робота щодо розробки технічних регламентів проводиться в Україні вже понад 10 років.

Нині з 27 секторів промислової продукції українськими технічними регламентами охоплені 24 сектори. Фактично всі вони вже вступили в дію, крім технічних регламентів на будівельні вироби та вимірювальні прилади.

Упродовж останніх 10 років в Україні було прийнято 28 технічних регламентів для продукції, охопленої Додатком III. Загалом в Україні прийнято 47 технічних регламентів.

Найбільш активною робота щодо прийняття технічних регламентів була в 2008 і 2009 рр.

Перегляд прийнятих технічних регламентів з метою приведення їх у відповідність з європейським законодавством був максимальним у 2013 і 2015 рр.

З метою реалізації завдань з реформування української системи технічного регулювання було прийнято Стратегію розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 р.

Стратегія включає план заходів щодо її реалізації. Ним передбачено протягом наступних трьох років розробку 32 технічних регламентів і перегляд 14.

До кінця цього року необхідно завершити перегляд технічних регламентів (низьковольтне обладнання, електромагнітна сумісність, проті посудини високого тиску, обладнання, що працює у вибухонебезпечному середовищі, та обмеження небезпечних речовин в електричному та електронному обладнанні).

Технічні регламенти в чотирьох пріоритетних секторах промислової продукції будуть повністю приведені у відповідність з європейськими директивами до кінця 2015 р.

Після цього буде розпочато процедуру офіційного оцінювання Європейською Комісією цих технічних регламентів.

За результатами офіційного оцінювання буде прийматися рішення про підписання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислових товарів (АСАА).

Нині Перелік продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації в Україні, суттєво скорочено, а саме з 2009 р. на 82,5 %. З нього виключена продукція, на яку поширюється дія технічних регламентів, а також продукція з низьким ступенем ризику.

Також у зв'язку з істотним скороченням Переліку продукції, що підлягає обов'язковій сертифікації, в Україні активно розвивається система добровільної сертифікації. Створено інфраструктуру органів з оцінки відповідності вимогам 34-х прийнятих в Україні технічних регламентів.

Мінекономрозвитку призначено 85 органів з оцінки відповідності, з них:

державної форми власності – 52;

приватної – 33.

З 85 органів з оцінки відповідності 62 органи призначено під чотири пріоритетних технічних регламенти в цілях Угоди АСАА.

Основні проблеми, пов'язані з виконанням оцінки відповідності згідно з європейськими вимогами:

недостатня поінформованість і відсутність відповідних знань у органів з оцінки відповідності та виробників про вимоги та процедури, які встановлюються технічними регламентами;

наявність у органів з оцінки відповідності застарілого випробувального обладнання. Це не дає можливості повною мірою забезпечити весь обсяг випробувань за технічними регламентами.

Україна досягла значних успіхів у сфері акредитації. За період з 2009 по 2014 р. Національне агентство з акредитації України (далі – НААУ) стало підписантом Двосторонньої угоди з Європейською кооперацією з акредитації (ЕА) і забезпечило визнання за певними напрямками акредитації.

У жовтні 2015 р. відбулося засідання МАС, на якому прийнято рішення про отримання НААУ статусу підписанта у сфері акредитації органів з сертифікації продукції (стандарт *ISO/IEC 17065: 2012*).

Також НААУ є підписантом Угоди *ILAC MRA* в сферах випробування і калібрування відповідно до міжнародного стандарту *ISO/IEC 17025*, а також у сфері інспектування відповідно до стандарту *ISO/IEC 17020*.

Серед подальших планів України у сфері акредитації є приєднання НААУ до Міжнародного форуму з акредитації (*IAF*). Це дозволить активізувати визнання результатів оцінки відповідності за межами національних кордонів і створить основу для підтримки міжнародної торгівлі у спосіб усунення технічних бар'єрів.

Починаючи з 2016 р., планується застосування в роботі Національного агентства з акредитації України документа ЕА щодо акредитації з метою нотифікації (*EA-2/17*).

Метрологія

У 2014 р. в Україні прийнято Закон України «Про метрологію та метрологічну діяльність». Закон набрав чинності 1 січня 2016 року.

Законом передбачено:

– усунення конфлікту інтересів розмежуванням регуляторної і наглядової діяльності. Нормативно-правові акти видаються Кабінетом Міністрів України та Мінекономрозвитку. Метрологічний нагляд здійснюється окремим органом – Держпродспоживслужбою;

– установлення законодавчих основ для здійснення в Україні метрологічної діяльності на основі міжнародних і європейських вимог. Документи *OIML*, *WELMEC* та акти законодавства ЄС. Новий Закон відповідає вимогам директиви Міжнародної організації законодавчої метрології *OIML D1* «Розгляд Закону про метрологію»;

– введення процедури оцінки відповідності засобів вимірювальної техніки вимогам технічних регламентів на заміну існуючої системи державних випробувань;

– встановлення чіткого розмежування між адміністративною та господарською діяльністю у сфері метрології. Наразі метрологічні центри видають документи дозвільного характеру. Новий Закон дозволяє їм лише господарську діяльність.

Метрологічна система України складається з:

- національної метрологічної служби;
- навчальних закладів, науково-дослідних установ у сфері метрології;
- нормативно-правової бази, яка регулює відносини у сфері метрології та метрологічної діяльності: закон, 5 технічних регламентів, 14 постанов Уряду та 17 наказів Мінекономрозвитку.
- національна еталонна база;
- система добровільної акредитації калібрувальних лабораторій. Система акредитації випробувальних лабораторій та органів з оцінки відповідності.

Структура національної метрологічної служби України:

- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері метрології та метрологічної діяльності (Мінекономрозвитку);
- центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері метрологічного нагляду (Держпродспоживслужба);
- наукові метрологічні центри: ННЦ «Інститут метрології» (м. Харків), ДП «Укрметртестстандарт» (м. Київ), ДП «НДІ Система», (м. Львів), ДП «Івано-Франківськстандартметрологія»;
- державні підприємства, що належать до сфери управління Мінекономрозвитку (24 підприємства);
- Служба єдиного часу та еталонних частот;
- Служба стандартних зразків складу та властивостей речовин та матеріалів;
- Служба стандартних довідкових даних про фізичні константи та властивості речовин та матеріалів;

– метрологічні служби інших державних органів, підприємств та організацій;

– органи з оцінки відповідності засобів вимірювальної техніки вимогам технічних регламентів;

– повірочні лабораторії. На нинішній день в Україні уповноважено 140 підприємств.

Національна еталонна база України

Нині в Україні є:

69 державних первинних еталони;

70 вторинних еталонів;

234 СМС строки на сайті VIPM;

Звірення проходять:

27 державних первинних еталонів

за 42 темами COOMET;

за 5 проектами EURAMET.

Після набрання чинності новим законом статус національних еталонів буде надано 69 державним первинним еталонам автоматично.

Надалі статус національних еталонів буде надано первинним або вторинним еталонам за умови їх відповідності критеріям, установленним Урядом України.

Проектом Програми розвитку еталонної бази до 2020 р. передбачено створення 10, удосконалення 15 та звірення 18 державних первинних еталонів.

Центральні органи виконавчої влади у сфері метрології та метрологічної діяльності:

Мінекономрозвитку

- забезпечує нормативно-правове регулювання;
- організовує проведення фундаментальних досліджень;
- забезпечує функціонування національної еталонної бази;
- координує діяльність метрологічної системи України;
- розробляє державні науково-технічні програми;

- уповноважує на проведення повірки засобів вимірювальної техніки;

- організовує функціонування та готує пропозиції для удосконалення національної еталонної бази.

Держпродспоживслужба:

- перевіряє діяльність суб'єктів господарської діяльності щодо дотримання вимог законодавства у сфері метрології та метрологічної діяльності;

- перевіряє кількість фасованого товару в упаковках під час фасування та продажу;

- у випадку виявлення порушень вживає заходів адміністративного впливу.

Після набрання чинності новим Законом обов'язковій повірці під час експлуатації підлягає 80 категорій законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, що застосовуються у визначених для цих категорій сферах законодавчо регульованої метрології.

Всього визначено 13 сфер законодавчо регульованої метрології:

- забезпечення захисту життя та охорони здоров'я громадян;

- контроль якості та безпечності харчових продуктів та лікарських засобів;

- контроль стану навколишнього природного середовища;

- контроль безпеки умов праці;

- торговельно-комерційні операції;

- контроль безпеки дорожнього руху та технічного стану транспортних засобів;

- топографо-геодезичні, картографічні, гідрометеорологічні роботи;

- податковий та митний збір;

- технічний захист інформації;

- роботи з використанням апаратури глобальних супутникових навігаційних систем;

- роботи за дорученням органів прокуратури, судів, досудового розслідування;

- реєстрація національних та міжнародних спортивних рекордів.

Оцінка відповідності засобів вимірювальної техніки здійснюватиметься на відповідність вимогам таких технічних регламентів:

- неавтоматичних звужувальних приладів (Директива 2014/31/ЄС (NAWI));

- засобів вимірювальної техніки (Директива 2014/32/ЄС (MID));

- законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки, що стосується засобів вимірювальної техніки, які не охоплено Директивами MID і NAWI.

З 1 січня 2016 р. в Україні метрологічний нагляд здійснює Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту прав споживачів, що створена у 2014 р. відповідно до рішення Уряду.

Існують такі види метрологічного нагляду:

- за відповідністю законодавчо регульованих засобів вимірювальної техніки вимогам технічних регламентів. Це новий вид метрологічного нагляду порівняно із чинним Законом «Про метрологію та метрологічну діяльність»;

- за законодавчо регульованими засобами вимірювальної техніки, що знаходяться в експлуатації. Відносно 80 категорій засобів вимірювальної техніки, про які йшлося раніше;

- за кількістю фасованого товару в упаковках.

Під час метрологічного нагляду за законодавчо регульованими засобами вимірювальної техніки перевіряється:

- стан та дотримання правил застосування;

- дотримання вимог щодо періодичної повірки;

- застосування дозволених одиниць вимірювань під час експлуатації.

З метою реалізації нового Закону України «Про метрологію та метрологічну діяльність»:

прийнято 12 постанов Уряду та 4 накази Мінекономрозвитку, зареєстрованих в Мін'юсті;

розроблено проекти 9 постанов Уряду та 6 наказів Мінекономрозвитку, які нині проходять процедуру узгодження з відповідними органами.

Слід зазначити, що в 2015 р. прийнято низку актів, спрямованих на дерегуляцію господарської діяльності. Мінекономрозвитку

підготовлено відповідні зміни до Закону України «Про метрологію про метрологічну діяльність».

Ринковий нагляд

Реформування в цій сфері пов'язано із прийняттям у грудні 2010 р. Законів України «Про державний ринковий нагляд та контроль нехарчової продукції» і «Про загальну безпечність нехарчової продукції», якими відмінено практику державного нагляду (тобто проведення державного контролю до розміщення продукції на ринку) та приведенням системи ринкового нагляду у відповідність до практик ЄС.

Крім того, Кабінетом Міністрів України призначено дев'ять органів ринкового нагляду, яким делеговано повноваження функцій нагляду колишнього Держспоживстандарту.

У вересні 2014 р. Урядом прийнято рішення об'єднати Державну інспекцію з питань захисту прав споживачів, Державну санітарно-епідеміологічну службу та Державну ветеринарну та фітосанітарну службу в один орган, що відповідає за якість та безпечність продуктів харчування, а також захист прав споживачів.

З метою інформаційного забезпечення здійснення державного ринкового нагляду Міністерством розвитку проводиться робота щодо створення інформаційних систем:

національної інформаційної системи державного ринкового нагляду, спрямованої на автоматизацію електронного обміну повідомленнями між органами державного ринкового нагляду та їх територіальними органами, митними органами про продукцію, митне оформлення якої призупинене, про продукцію, яка не відповідає встановленим вимогам чи становить серйозний ризик для людей;

системи оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик, метою якої є інформування державних органів та громадськості про продукцію, що становить серйозний ризик, тобто таку продукцію, яка може завдати суттєвої шкоди людині або оточуючому середовищу і потребує негайного втручання держави.

Двостороннє співробітництво та міжнародна діяльність у сфері технічного регулювання

На постійній основі здійснюється підготовка до підписання проектів угод у сфері технічного регулювання, реалізація укладених

домовленостей з країнами-торговельними партнерами України.

Нині є чинними 38 угод на міжвідомчому та міжурядовому рівнях, більшість з яких – терміном на невизначений період або з автоматичним продовженням терміну дії, які потребують реалізації.

Упродовж 2014–2015 рр. на постійній основі здійснювався розгляд проектів двосторонніх угод у сфері технічного регулювання та планів/програм їх реалізації з країнами-торговельними партнерами України (ОАЕ, Китай, Польща, Туреччина, Індонезія, Саудівська Аравія, Литва, Ліван, Сербія, Хорватія та інші).

Забезпечення членства в міжнародних організаціях зі стандартизації, метрології та сертифікації

Україна є членом 9 міжнародних організацій, участь в яких є актуальним напрямом становлення національної системи технічного регулювання з метою сприяння налагодженню міжнародної торгівлі та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, узгодженості національної технічної політики з торговими партнерами України, захисту державних інтересів.

Нині проводиться робота щодо координації співробітництва з ЄС та його державами-членами стосовно виконання українською стороною зобов'язань у сфері технічного регулювання, зокрема, передбачених Порядком денним асоціації Україна-ЄС, Планом заходів з імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС на 2014–2017 рр., затвердженим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.09.2014 № 847-р та іншими документами.

Крім того, здійснюється координація реалізації низки проектів технічної допомоги з боку ЄС, інших країн-донорів, спрямованих на вдосконалення системи технічного регулювання, підготовку пропозицій щодо нових проектів (зокрема, Іногейт, ГЕФ Юнідо тощо).

Зокрема, з 18.05.2011 р. в Україні реалізовувався Проект технічної допомоги «Додаткові заходи до Програми підтримки галузевої політики «Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом», який був спрямований на надання допомоги державним органам України у впровадженні відповідної Програми підтримки галузевої політики в рамках Угоди про фінансування, підписаної 21.12.2009 р.

Період реалізації Проекту: 18.05.2011–17.10.2015.

Експерти Проекту залучалися до:

– підготовки нових редакцій Законів України «Про метрологію та метрологічну діяльність», «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» та «Про стандартизацію», у тому числі до створення національного органу стандартизації;

– підготовки низки документів про встановлення єдиних підходів до структури та змісту технічних регламентів, що розробляються на основі європейських директив;

– проведення консультацій та тренінгів з питань ринкового нагляду тощо.

Крім того, у рамках Угоди про фінансування програми підтримки галузевої політики «Сприяння взаємній торгівлі шляхом усунення технічних бар'єрів у торгівлі між Україною та Європейським Союзом», підписаної у грудні 2009 р., здійснюється фінансова підтримка заходів з реформування системи технічного регулювання.

Кошти спрямовано за такими напрямками:

- оновлення та модернізація засобів та обладнання випробувальних, калібрувальних, вимірювальних і повірочних лабораторій (ДП «Укрметртестстандарт», ННЦ «Інститут метрології», ДП «Український світлотехнічний інститут», ДП «Полтавостандартметрологія», ДП «Науково-технічний центр «Станкосерт»);
- створення національної інформаційної системи ринкового нагляду та системи оперативного взаємного сповіщення про продукцію, що становить серйозний ризик (*центральний апарат Мінекономрозвитку*);
- забезпечення участі у звіряннях державних еталонів з національними еталонами інших держав і міжнародними еталонами (ДП «НДІ «Система», ННЦ «Інститут метрології»);
- удосконалення державних первинних еталонів (ДП «НДІ «Система», ННЦ «Інститут метрології», ДП «Укрметртестстандарт»);
- створення повнотекстової електронної бази національних стандартів та забезпечення доступу до неї (ДП «УкрНДНЦ»);

- гармонізація національних стандартів з міжнародними та європейськими стандартами (ДП «УкрНДНЦ»);

- модернізація інформаційної системи Національного агентства з акредитації та забезпечення його участі у роботі Європейської кооперації з акредитації, Міжнародної організації з акредитації лабораторій та Міжнародного форуму з акредитації (*Національне агентство з акредитації України*)

Відповідно до Стратегії розвитку технічного регулювання на період до 2020 року Україна планує підписати Метричну Конвенцію, отримавши статус повноправного члена Генеральної конференції мір та ваг (CGPM), а також статус повноправного члена Міжнародної організації законодавчої метрології (OIML).

Перспективи до кінця 2015 року

1. Прийняття 1500 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими методами «перекладу» та «підтвердження».

2. Відміна ГОСТ, розроблених до 1992 р., з перехідним періодом від 2 до 3 років.

3. Прийняття усіх необхідних актів у сфері метрології та оцінки відповідності, у тому числі технічних регламентів.

4. Внесення змін до законів України «Про метрологію та метрологічну діяльність», «Про технічні регламенти та оцінку відповідності».

Перспективи на 2016 рік

1. Проведення Європейською комісією аналізу готовності України до підписання Угоди АСАА у чотирьох визначених секторах української промисловості (низьковольтне обладнання, електромагнітна сумісність, машини, прості посудини високого тиску).

2. Підписання Угоди АСАА.

3. Реалізація заходів Стратегії розвитку системи технічного регулювання на період до 2020 р., передбачених на 2016 р.

4. Прийняття 1000 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими методами «перекладу» і «підтвердження».